Faziletin Başı Utanma Duygusudur

﴾الحياء﴿

[Türkçe-Turkish-تركي]

Yayınlayan : **Kitap ve Sünneti İhya Yayınları**

مكتبة إحياء الكتاب والسنة بأنقرة

2009 - 1430

islamhouse.com

Faziletin Başı Utanma Duygusudur

"De ki: Rabbim ancak hayasızlıkları, onların açığını, gizlisini, günahı, haksız yere tecavüzü, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyi Allah'a ortak koşmanızı, Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır." (7 Araf, 33)

"Hayanın hepsi hayırdır." (Keş'ul Hafa, 1/369)

Dünya ve ahiret saadetine kavuşmak isteyen kişi edep ve haya sahibi olmalıdır. Edep ve hayası olmayan bir kimseden hayır beklemek mümkün değildir. "Haya ile iman birbirini tamamlar, biri gidince diğeri de gider." (Hakim)

Çirkin ve ahlLiksız bir manzara ile karşılaştığında utanan, başını öne eğen ve yüzü kızaran bir insan utanma duygusu taşıyan (haya sahibi) kimsedir. Çünkü insanlık şerefiyle bağdaşmayan bu ınanzaradan kalbi sıkıntı duymuş, duyguları incinmiş, vicdanı rahatsız olınuştur.

Haya sahibi bir insanı, kötü bir işten caydırmak için, ona "Utanmıyor ınıısıtn?" demek yeterlidir. Büyüklerimiz "İnsandan utanmayan Allah'tan da utanmaz." clemişlerdir.

Utanma duygusu taşıyan bir kimse, sadece~ insanların gördüğü yerde değil, insanların görmediği yerde de kötülükten kaçınan kimsedir. Böyle kimselerin ruh sağlıkları yerinde. vicdanları rahattır. Onları daima güleryüzlü. mütevazi ve güvenilir insanlar olarak görürsünüz.

Haya sahibi bir insanda hile, yalan, sahtekarlık, hırsızlık, kovtıculuk, rüşvet, km, iftira gibi kötültikler olmaz, insan haya perdesini yitirince de yaptığının hesabından korkmaz, fakir-fukaranın malını talan etler, mtısibetzede ve mustazafların göz yaşlarından yüreği sızlanmaz.

Haya, kalbi bozan günahlara karşı bir engeldir.

Haya, insanın iman kuvvetini ve edep miktarını belirler.

Haya, hayrın direği, karıştığı her iyiliğin temel unsurudur.

Bütıla göz yuman haya sahibi olamaz.

Haya sahibi, hakk'a cephe açmış olanlarla düşüp kalkmaz.

Müslüman dilini, batıla dalmaktan ve konuşmaktan; gözünü avret yerlerine şehvetle bakmaktan; kulağını başkasının sırlarını dinlemekten ve insanların ayıp yerlerini ortaya çıkarmaktan korumalıdır.

İslarnsız haya ve faziletsiz bir insan, kendi şahsiyetini silmiş, şerefini yıkmış ve kötü arzularının esiri olmuştur.

Rabbim bizleri haya ve faziletten mahrum etmesin.

İbn Hacer şöyle der: Edep, söz, fiil ve davranış itibariyle takdir edilen ve övülen şeyleri yapmaktır. Bu, güzel ahlâk sahibi olmak demektir. "Hoş ve güzel karşılanan şeyleri yerine getirmek" veya "büyüklere hürmet etmek, küçüklere yumuşak ve şefkatli davranmak" diyenler olduğu gibi, edep kelimesinin "yemeğe davet" mânâsına gelen "medebe" den alındığı görüşünde olanlar da vardır. (438)

Cüneyd'e (r.a.) edebin mahiyeti sorulduğunda, "güzel dostluk ve iyi muamele" cevabını vermiştir. (439) Bu itibarla sosyal ilişkilerde edebin önemi hemen göze çarpmaktadır. Hatta edep, büyük ve küçüğün kimliğini gösteren dış görünümdür. Bundan dolayı da çocuğa edep elbisesini giydirmek ahlâk eğitiminde öncelik sırasını taşır.

Şair Salih b. Abdilkuddûs der ki: (440) Çocukluk döneminde eğittiğin kimse Suyunu alan ağaç gibidir.

Nihayet görürsün onu taze yapraklanmış Kuruduğunu gördükten sonra onun. Bırakmaz yaşlı huy ve ahlâkını Girinceye kadar şu kara toprağa

Cehaletten kurtulduğunda döner yine cehalete Tekrar nükseden kronik hastalık gibi.

Ruveym b. Ahmed el-Bağdâdf oğluna der ki: "Yavrum! Amelini tuz, edebini un kıl! Yani, edebini o kadar çok takın ki, hal ve gidişatın içinde edebin oranı, unun, içine konulan tuza oranı gibi çok olsun. Az amelle beraber takınılan çok edep, az edeple beraber işlenen çok amelden daha hayırlıdır." (447)

İbrahim b. Habib de der ki: Babam bana şöyle derdi: "Fakih ve âlim şahsiyetlere git,

onlardan ilim, irfan ve edep öğren! Çünkü bu bana çok hadisten daha hoş ve daha sevimli geliyor." (448)

Seleften bir zat oğluna: "Yavrucuğum! Edepten bir konu öğrenmen, yetmiş ilim konusunu öğrenmeden bana daha güzel geliyor" derdi. Ebû Zekeriyyâ el-Anberf de şöyle der: "Edep olmadan ilim, odunsuz ateş gibidir. himsiz edep de bedensiz ruh gibidir." (449)

Çocuklara iyi edep ve güzel terbiye kazandırma konusunda Rasûlüllah'ın (s.a.v.) özellikle vurguladığı önemli noktalar nelerdir? Hadisler araştırıldığında, bunların dokuz noktada toplandığını görmek mümkündür.

Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) yanında bir oğlu olan adam gördü. Rasûlüllah (s.a.v.) çocuğa:

- Bu kimdir? dedi. Çocuk:

- Babamdır, cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):

- O halde onun önünde yürüme, onun hoşlanmayacağı ve karşı çıkacağı birşey yapma, ondan önce oturma ve onu adıyla çağırma" (451)

Ebu Ğassân ed-Dabbi anlatıyor: Babamla birlikte yürüyordum. Derken Ebu Hüreyre (r.a.) ile karşılaştık. Ebu Hureyre:

- Bu kimdir? dedi. Ben:

- Babamdır, dedim. Bunun üzerine o şöyle dedi:

- Babanın önünde yürüme, onun arkasından veya yanıbaşından yürü. Seninle onun arasına birisini alma, babamın bulunduğu yerin çatısında dolaşma onu korkutursun, baban sana bakarken önünde eti sıyrılmış kemik yeme, belki onu canı ister." (452)

Ebu Beddâh et-Tücibi der ki: Said b. el-Müseyyeb'e:

- "Ana babaya iyilik etmeye dair bütün ayetleri öğrendim. Fakat "Onlara güzel ve tatlı söz söyle" (453) ayetini bilmiyorum, bu ne demektir? dedim.

İbnu'l-Müseyyeb şu cevabı verdi:

- "Bu, suçlu kölenin, efendisine sert ve kaba konuşmasıdır." (454) Hz. Ömer sözkonusu ayeti, ana babasına çocuğun "babacığım, anacağım demesi şeklinde açıklamıştır. (455)

Tâcuddin es-Sübki der ki: Evimizin girişinde oturuyordum. Bir köpek geliverdi. Hemen ben:

- "Köpek oğlu köpek defol!" dedim. Bunun üzerine içerden babam bana serzenişte bulundu. Ben "O köpek oğlu köpek değil mi? deyince, bana şu cevabı verdi:

- "Öyle diyebilmenin şartı hor görmemektir." Ben de: - "Bu faydalı bilgidir" dedim. (456)

Buna göre çocuklar, ana babalarından birşey öğrendiklerinde "Gerçekten bu faydalı bilgidir (veya baş üstüne)" diyerek onların gönüllerini hoş tutmak ve kendilerini de tevâzua alıştırmak durumundadır.

İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasülüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Baba çocuğuna bakar da çocuk onu sevindirirse, çocuğa bir köleyi azat etme sevabı verilir." Denildi ki "Ya Rasülallah! üçyüz altmış defa bakarsa ne olur7" Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): "Allahu Ekber (Allah herşeyden daha büyüktür)" buyurdu. (457)

İbn Abbas'ın da (r.a.): "Ana babasının yüzüne rahmet nazarıyla bakan kimseye Allah makbul bir hac sevabı yazar" dediği rivayet edilmiştir. (458)

Son olarak, ana babanın çocuğuna kazandırması gereken edep hakkında açık bir usul ortaya koyan bir âlimin sözüne yer vermek istiyoruz:

Velid b. Nümeyr, babasının şöyle dediğini duymuştur: Sahabe nesli derdi ki: "Olgunluk Allah'tandır, edep ise babalardandır." (459) himden önce âlimlerden edep, terbiye ve ahlâkın öğrenilmesi hususunda babaların çocuklara olan tavsiyesi üzerinde durmuştuk. Şimdi ona ilave olarak, çocuğun âlimlere karşı takınacağı edep konusunu ayrıca ele almak faydalı olacaktır.

İmam Nevevi, Ezkâr'ında der ki: "Adıyla çağırmamak gibi ana baba için uygulanan adap kaideleri, aynen hatta fazlasıyla âlimler için de söz konusudur. Çünkü onlar Peygamberlerin varisleridir. O halde çocuğun âdet edinmesi için âlimlere karşı saygılı ve alçak gönüllü olmak, onların hizmetine koşmak, huzurlarında yüksek sesle konuşmamak, onlarla olan ilişkilerde nazik, kibar ve yumuşak olmak gerekmektedir."

Âlimlerin fazileti hakkında Yahyâ b. Muâz şöyle der: "İslâm ümmetine karşı âlimler, ana ve babalardan daha merhametlidirler." Nasıl böyle olduğu sorulunca da şu cevabı verdi: "Çünkü ana ve babalar evladını dünya ateşinden, âlimler ise ahiret ateşinden korurlar." (460)

Bütün bunlardan, âlimlerin huzurunda hürmet ve edebe riayet etmenin önemi anlaşılmaktadır. Bu konuda birçok kitap yazılmıştır. İbn Kuteybe'nin Edebu'l-Âlim ve'l-Müteallim'i ile Sem'âni'nin Edebu'l-İmlâ ve'l-İstimlâ sı bunlar ar1asındadır

Said b. el-Müseyyeb iki rek'at namaz kılar sonra otururdu. Derken ensar ve muhacir sahabenin çocukları etrafına toplanırdı. Onlardan hiçbir kimse ona birşey sormaya cesaret edemezdi. Ancak onlara bir hadis okuyarak başladıktan sonra birşey sorabilirlerdi. (464)

Rasulüllah (s.a.v.) bir soru yönelttiğinde, meclisinde Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer bulunduğu için İbn Ümerm sükut edip cevap vermediğine dair hadis daha önce geçmişti. Burada ise çocukluk yıllarında İbn Abbas'ın, sahabeden ilim talebi esnasında takındığı edebin keyfiyetine dair bir örnek vermek istiyoruz.

İkrime'nin rivayetine göre İbn Abbas şunu anlatmıştır: Rasulüllah (s.a.v.) vefat edince (*), ensardan bir adama:

- Gel de, Rasûlüllâh'ın (s.a.v.) ashabına bazı şeyler soralım. Çünkü bugün onların sayısı çoktur, demiştim Adam:

- Şaşarım sana İbn Abbas! Aralarında Rasûlüllah'ın (s.a.v.) ashabından olanlar varken, insanların sana ihtiyaç duyacaklarını mı sanıyorsun? dedi ve benden ayrıldı. Ben de tek başıma ashâba birşeyler sormaya gittim. Eğer bana belli bir adamdan hadis ulaşır ise, onun kapısına gider, içerde o öğle uykusunu (kayule) uyurken ben de hırkamı yastık yaparak kapısında yatardım. Rüzgâr da üzerime toprak sürüklerdi. Derken o çıkınca beni görüyor ve:

- Ey Rasülüllah'ın (s.a.v.) amcası oğlu! Hayırdır, ne için geldin? Haber gönderseydin de ben sana gelseydim! derdi. Ben de:

- Hayır, benim sana gelmem daha doğrudur/uygundur, diyor ve artık ona hadisi sorardım. Ensardan olan bu adam hayli yaşadı. Nihayet bir ara beni, insanlar etrafımda toplanmış ve bana birşeyler soruyorlarken gördü ve:

- Bu genç benden daha akıllıdır, dedi. (465) Hasan el-Basrî de, âlimlerin meclislerinde âdâba riayet etmesi için oğluna hatırlatmada bulunur ve şöyle derdi: "Yavrucuğum! Âlimlerle oturduğun zaman, konuşmaktan ziyâde dinle. Güzel konuşmayı öğrendiğin gibi iyi dinlemeyi de öğren. Kendisi susuncaya kadar hiçbir kimsenin sözünü -uzun olsa dahi- kesme!"

Son olarak, sahabi çocuk Semura b. Cündeb'in Rasulüllah'ın (s.a.v.) huzurunda takındığı edebi hatırlatmak istiyoruz. O der ki: "Rasulüllah'ın (s.a.v.) zamanında ben bir çocuktum ve O'ndan duyduklarımı ezberliyordum. Orada benim konuşmama engel olan şey, sadece benden daha yaşlı insanların bulunmasıydı."

Enes b. Malik (r.a.) anlatıyor: Peygamber'i (s.a.v.) görmek isteyen yaşlı bir adam gelmişti. Ahali ona yol açmakta ağır davranmıştı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): "Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüze hürmet etmeyen kimse bizden değildir" buyurmuştur. (466) .

Abdullah b. Amr'dan gelen rivayette "Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüzün şerefini tanımayan kimse bizden değildir" (467) buyurmuş, Ubâde b. es-Sâmit'in rivayetinde de "büyüğümüze hürmet etmeyen, küçüğümüze merhamet etmeyen ve âlimimizin kadru kıymetini bilmeyen kimse bizden değildir" buyurmuştur. (468)

Ebu Mûsâ'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasûlüllah (s.a.u.) şöyle buyurmuştur: "Saçı

ağarmış yaşlı müslümana, hükümlerini çiğnemeyen ve okumayı bırakmayan Kur'an hâfızı ve okuyucusuna, âdil aultana ikram etmek Allah'a saygıdandır." (469)

İbn Ömer'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kendimi rüyada bir misvakla misvaklanırken gördüm. Derken bana biri ötekine göre daha büyük iki adam geldi. Ben misavakı küçük olana verdim. Bunun üzerine bana "Büyüğe ver" denildi. Ben de onu büyük olana verdim." (470)

Ebu Yahyâ el-Ensâri anlatıyor: Abdullah b. Sehl ile Muhayyısa b. Mes'ud, Hayber'e gittiler. O zaman Hayber sulh halinde idi. Orada işlerini görmek için birbirlerinden ayrıldılar. Derken Muhayyısa, Abdullah'ın yanına geldiğinde onu kanlar içinde ölü olarak buldu. Sonra Medine'ye geldi ve Mea'ud'un çocukları Abdurrahman b. Sehl ile Huveyyisa, Peygamber'in (s.a.v:) huzuruna gittiler. Orada Abdurrahman konuşmak lateyince Rasülüllah (s.a.v.) "Yaşça büyük olan konuşsun" buyurdu. Abdurrahman en küçükleri idi. (471)

Böylece büyüklere ve âlimlere saygı âdâbının ve konuşmada onlara öncelik hakkı verilmesinin önemini görmüş oluyoruz. Ancak küçüğün konuşması arzu edildiğinde veya kendisi sual sorma ve sorulma konumunda ise o zaman önce konuşur.

Rasülüllah (s.a.v.) küçük olsun büyük olsun hiçbir kardeşin herhangi bir silahı göstererek kendi kardeşini korkutmasına ve kalbine korku salmasına müsaade etmemiştir.

Ebu Hüreyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Rasulüllah (s.a.u.) şöyle buyurmuştur: "Kardeşine bir demir parçasını gösteren kimseye, onu bırakıncaya kadar melekler lanet eder. İsterse ana baba bir kardeş olsun." (472)

Peygamber (s.a.v.) büyük biraderin İslam'da özel bir yerinin olduğunu da ifade etmiştir. Şüphesiz bu onun, aile yükünü, küçüklerin bakımı ve eğitim sorumluluğunu üstlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Sahabeden Küleyb el-Cüheni(r.a.), Rasûlû)lah'ın (s.a.v.) "En büyük kardeş, baba hükmündedir" buyurduğunu rivayet etmiştir. (473) Buna göre ebeveyn, büyük oğlunun gönlüne küçüklere sevgi ve şefkati, küçüklerin gönüllerine de büyüğe saygıyı yerleştirirse, o zaman aile nizamı dengeli bir şekilde yürür. Herhangi bir uyarı ve hatırlatmada bulunmadan herkes diğerine karşı yapacağı vazifeyi bilir.

İslam şeriatında komşunun büyük hukuku vardır. Bu hukuk, İslam toplumunun bağlarını güçlendirmek için ortaya konulmuştur. Şüphesiz çocuğun, komşu çocuklarına karşı tatbik etmesi gereken âdap ölçüleri bulunmaktadır. Peygamber (s.a.v.), çocuklarını bunlara alıştırmaları için babalara tavsiyede bulunmuş, komşunun acı ve sıkıntılarına ilgi gösterilmesini ve herhangi bir şekilde ona eziyet edilmemesini öğütlemiştir. Söz konusu âdap ölçülerinin başında çocuğun, yemek üzere eline bir yiyecek veya bir meyve alarak sokağa çıkmaması gelir. Çünkü böyle yapmakla o, onu satın alamayabilecek veya maddi sıkıntı yüzünden o an için satın alma gücü olmayan komşunun çocuğunu öfkelendirmiş olmaktadır. Böylece çocuk, sokakta değil evde yemeyi alışkanlık haline getirir. Ayrıca bu davranış, çocuğun genel âdap ve görgü kurallarına sarılmasına da katkıda bulunur.

Amr b. Şuayb, Rasûlüllah'ın (s.a.u.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Eğer bir meyve satın alırsan, (sokakta gördüğün) çocuğa (ondan) hediye olarak ver. Şayet bunu yapmazsan gizlice onu eve götür. Çocuğun onu eline alarak komşu çocuğunu öfkelendirmek için dışarı çıkmasın!" (474)

Müslümanların sarılarak uygulamaları halinde şu İslam âdâbı gerçekten ne kadar büyüktür! Allah bizi ve sizleri onu uygulamaya muvaffak kılsın! '

İzin isteme âdâbı, büyük ve küçüğün görevidir. İslam'da bunun özel yeri bulunmaktadır. Bu yüzden Allah Teala bunu, asırlar ve nesiller devam ettikçe okunacak ayetlerle hususi olarak açıklamıştır. Bu, aile ve cemiyet hayatında da büyük bir önem taşımaktadır. Bundan dolayıdır ki, büyükleri bir yana Ebu Safd el-Hudri gibi sahabenin küçükleri dahi bu âdabı biliyor ve uyguluyordu.

Ubeyd b. Umeyr anlatıyor: Ebu Musa el Eş'ari, Ömer b. Hattab'ın huzuruna çıkmak için izin istemişti. Sanki Hz. Ömer meşgul idi ki, ona izin verilmedi. Bunun üzerine Ebu Musa geri döndü. Hz. Ömer işini bitirince:

- Ben Abdullah b. Kays'ın (Ebu Musa'nın) sesini duymadım mı? Ona müsaade edin! dedi. Hz. Ömer'e Ebu Musa'nın geri döndüğü söylenince, derhal onu çağırttı. Ebu Musa:

- Biz bununla emrolunmuştuk, dedi. Hz. Ömer:

- Buna dair bana delil (beyyine) getireceksin! dedi. Ebu Musa da ensarın meclisine giderek onlara sordu. Onlar:

- Bu konuda sana en küçüğümüz Ebu Said el-Hudri ancak şahitlik edebilir, dediler. Bunun üzerine Ebu Musa, Ebu Saîd'i Hz. Ömer'in huzuruna götürdü. Hz. Ömer:

- Rasûlüllah'ın (s.a.v.) emir ve talimatından bana gizli kalan mı oldu? Çarşı ve pazarlarda alış-veriş yani, ticaret için çıkmak beni meşgul etti, dedi.

Mü'minlerin emiri Hz. Ömer, girmesine izin verilmeyen bir şahsın, hiç öfkelenmeden geri dönmesi gerektiğini unutmuştu. Bu hususta Rasûlüllah'ın (s.a.v.) sünnetine şahitlik yapan ve hatırlatmada bulunan da Ebu Said el-Hudri olmuştu. (475)

Kur'an-ı Kerim çocuğu izin istemeye alıştırmış, ana babanın bunu çocuğuna öğretmesini emretmiş, bu konuda aşamalı ve pedagojik bir yol izlemiştir. Ergenlik döneminden önce çocuk, ana babanın evlilik hayatındaki üç uygunsuz vakitte kapıyı çalarak izin ister. Bu vakitler, ana babanın (gecelik veya pijama gibi) özel kıyafetiyle bulunduğu uyku vakitleri; şafak öncesi, öğle vakti ve yatsı sonrasıdır.

Allah Teala şöyle buyurur: "Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunan (köle ve hizmetçileriniz) ve sizden henüz büluğa ermemiş olaplar, sabah namazından önce, öğleyin soyunduğunuz vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza gireceklerinde) sizden üç defa izin istesinler. Bunlar, sizin açık bulunabileceğiniz üç vakittir. Bunların dışında ne sizin için, ne de onlar için bir günah yoktur. Yanınızda dolaşırlar, birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. Allah ayetleri size işte böyle açıklar. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (476)

Nihayet çocuk ergenliğe erişip mükellefiyet çağına girince, artık her zaman evde ve evin dışında kapalı bulduğu kapıyı çalarak izin istemekle emrolunur. Şu ayet bu noktaya işaret eder: "Çocuklarınız ergenliğe erdikleri zaman, kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler. İşte Allah ayetlerini size böyle açıklar. Allah bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (477)

Rasulüllah (s.a.v.) nasıl izin isterdi? Kapıyı çalan insanın aldığı vaziyet nasıl olmalıdır? Kapıya yüzünü mü, sırtını mı yoksa sağ veya sol yanını mı çevirmelidir? Bu soruya cevap vermek için şu hadisi zikretmek istiyoruz:

Abdullah b. Büsr'un rivayetine göre Rasûlüllah (s.a.v.) izin istemek üzere kapıya geldiği zaman, yüzünü kapıya çevirmezdi. Sağ veya sol yanım çevirirdi. Kendisine izin verilirse girer, aksi halde geri dönerdi. (478)

Önder peygamber çocuklardan izin istiyor:

Şüphesiz hak haktır; büyük küçük ayrımı yapmaz. Vasıf, statü ve ünvanları ne olursa olsun, sünnete uymak herkesin görevidir. İşte ümmetin komutanı ve öğretmeni Peygamber (s.a.v.)... Büyüklerin ve küçüklerin içinde, çocuğun hakkım bahis mevzu ederek onları irşad etmektedir.

Sehl b. Sâd (r.a.) anlatıyor: Rasulüllah'a bir içecek getirilmişti, O da ondan içti. Sağında bir çocuk, solunda da yaşlılar bulunuyordu. Rasulüllah (s.a.v.) çocuğa:

- Bunlara vermeme bana müsaade eder misin? dedi. Çocuk:

- Hayır, vallahi ya Rasulallah! Senden gelen nasibime hiçbir kimseyi tercih edemem! dedi. Bunun üzerine Rasulüllah (s.a.v.) suyu ona verdi.(479)

Ömer b. Ebî Seleme (r.a.) anlatıyor: Ben Rasulüllah'ın (s.a.v.) eğitim ve gözetimi altında henüz bir çocuktum. Elim yemek kabının içinde dolaşıyordu. Bunun üzerine bana: 'Ey çocuk! Besmele çek, sağ elinle ve önünden yel" buyurdu. Artık ondan sonra hep öyle yedim. (480)

Enes (r.a.) anlatıyor: Ümmü Süleym, içinde hurma bulunan bir sepeti benimle Rasulüllah'a (s.a.v.) gönderdi. Ama ben O'nu bulamadım. O; az önce kendisini davet ederek bir yemek yapan azatlı kölesine/dostuna gitmişti. Ben de hemen O'na gittim. Vardığımda o yemek yiyordu. Birlikte yemem için beni davet etti. Ev sahibi etli ve kabaklı bir tirit yapmıştı. Gördüm ki Rasülüllah (s.a.v.) kabaktan hoşlanıyor. Ben de kabağı toplayıp O'na yaklaştırmaya başladım. Yemeği yiyince Rasulüllah (s.a.v.) evine döndü. Ben hurma sepetini önüne koydum.

- Rasulüllah (s.a.v.) yemeye ve bölüştürmeye başladı. Nihayet sepetteki hurmayı öylece bitirdi. (481)

Yemek yerken yanımıza bir çocuk gelse ne yapmamız gerekir? İshak b. Yahya b. Talha anlatıyor: İsâ b. Talha ile beraber mescidde idim. Derken Sâib b. Yezid içeri girdi, beni yanına çağırarak:

- Şu yaşlı adama git ve ona: "Amcam İbn Talha sana Rasulüllah'ı (s.a.v.) görüp görmediğini soruyor" de!

Ben de gittim ve:

- Rasulüllah'ı (e.a.v.) gördün mü? dedim. Bunun üzerine o şu cevabı verdi:

- Evet, Rasülüllah'ı (s.a.v.) gördüm, ben ve yanımdaki çocuklarla birlikte ona gitmiştik ve onu bir sepet içindeki hurmadan yerken bulmuştuk. Yanında bazı sahabiler de vardı. Bize de avuç avuç hurma verdi ve başlarımızı sıvazladı. (482)

İmam Gazzâli, çocuğun öğrenmesi ve uygulaması gereken yemek adabının önemine dikkat çekmiştir. Burada biz onları maddeler halinde sıralamak istiyoruz:

1-Yemeği sağ eliyle yer ve besmele çeker,

2- Önünden yer,

3- Başkasından önce yemeğe davranmaz,

4- Yemeğe ve yemek yiyenlere gözünü dikerek bakmaz,

5- Yerken acele etmez,

6- Yemeği iyice çiğner,

7- Lokmaları peşpeşe yutmaz,

8- Yemeği elbisesine ve ellerine bulaştırmaz,

9- Katığı şart ve mecburi görmemesi için, bazan sade ve katıksız ekmeğe alıştırılır,

10- Çocuğun yanında, çok yemek yiyenler hayvanlara benzetilerek oburluğun çirkin olduğu anlatılır ve az yemek yiyen terbiyeli çocuklar övülür. Yemeğin üstün bir nimet olduğu ama onun problem yapılmaması çocuğa telkin edilir.

11- Kuru ve katı yiyeceğe razı olmak.

İbn Ömer'in (r.a.) rivayetine göre Peygamber (s.a.v.) saçının bir kısmı traş edilmiş, diğer bir kısmı bırakılmış bir çocuk gördü. Derhal bunu yapmalarını yasakladı ve şöyle buyurdu: "Ya tamamını traş edin veya hepsini olduğu gibi bırakın!" (483)

- Yine İbn Ömer'den (s.a.v.) rivayet edildiğine göre Rasulüllah (s.a.v.) yarım traş yani, başın bir kısmını traş edip bir kısmını da bırakmayı (kaze') yasakladı. (484)

İbnu'l-Kayyım, Ahkâmu'l-Mevlud'ünde, hadis üzerine şu açıklamayı yapmaktadır: Bu dört şekilde olur:

1- Başın muhtelif yerlerinin rastgele traş edilmesi,

2- Hıristiyan papazların yaptığı gibi ortasının traş edilip yanlarının bırakılması,

3- Ayak takımı güruhunun yaptığı gibi yanlarının traş edilip ortasının bırakılması,

4- Başın ön tarafının traş edilip arka tarafının bırakılması. Bunların hepsi Peygamberin (s.a.v.) yasakladığı traş türünden (kaze') dir. Şüphesiz Allah daha iyi bilir.

Bizzat Peygamber (s.a.v.) çocukları traşı ile ilgilenmiştir. Abdullah b. Câfer'den (r.a.) rivayet edildiğine göre Peygamber (a.a.v.) Câfer'in vefatından üçgûn sonra ailesine gelerek: "Bugünden sonra artık kardeşime ağlamayın" dedi. Sonra da "Kardeşimin oğullarını yanıma çağırın" dedi. Derken bizi huzuruna getirdiler. Adeta biz kuş yavrulan gibiydik. Peygamber (s.a.v.): "Bana

berberi çağırın" dedi ve başımızı traş etmesini emretti. (485)

Kız çocuklarının saçı hakkında da Peygamber'in (s.a.v.) talimatı bulunmaktadır. .

Esmâ'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre bir kadın Peygamber'e (s.a.v.) geldi ve:

- Ya Rasulüllah! Benim kızım çiçek hastalığına yakalandı ve saçları döküldü. Ben onu evlendirdim. Ona başka saç ilave edeyim mi? dedi. Peygamber (s.a.v.):

- Başka saç ilave edene de ettirene de Allah lanet etsin! buyurdu. (486)

Böylece müslüman çocuğun saç modelinin diğer çocukların saç modelinden farklı olduğunu görmüş bulunuyoruz. O halde müslüman çocuk, Allah Rasulünün emir ve tavsiyelerini çiğneyerek batı mukallidi aktörlerin arkasından gitmemelidir.

Amr b. Âs (r.a.) anlatıyor: Rasulüllah (s.a.v.) benim üzerimde sarıya boyanmış iki elbise gördü ve:

- Bunu sana anan mı emretti? dedi. Ben:

- Onları ben yıkarım, dedim. Rasûlüllah (s.a.v.):

- Hatta onları yak! buyurdu. (487)

Başka rivayette Peygamber (s.a.v.): "Bunlar gayr-i müslimlerin giysilerindendir; onları giyme" buyurmuştur. (488)

İmam Gazzâli, İhya'sında, çocuğun giyeceği elbise hakkında şu açıklamada bulunmuştur: "Oğlan çocukları ipek ve (sırıtacak biçimde) renkli değil de beyaz elbiseler sevdirilir. Sözkonusu kıyafet şeklinin, kadınların ve kadın gibi davranan erkeklerin işi olduğu, erkeklerin bundan kaçındığı ve bunun onlara mekruh olduğu çocukların yanında anlatılır. Bir oğlan çocuğunun üzerinde ipek veya (sırıtacak biçimde) renkli bir elbise görülmesi halinde, bunun yadırganması ve yerilmesi uygun düşer. Çocuk lüks, konfor ve pahalı elbiseleri giymeye alıştırılmış olan çocuklardan korunur."

İpek giyinmek haramdır. çocuğun artık dünyaya gözlerini açmasından itibaren kılık-kıyafet hususunda gayr-i mûslimlere benzememe/uymama konusunda Rasulüllah'ın (s.a.v.) koyduğu kaideye göre, sünnete alıştırılır ve yasaklanan elbise türlerinden uzaklaştırılır. Bu kaideyi sahabenin ciddiyetle uyguladığını görmekteyiz:

Abdullah b. Yezid anlatıyor. Abdullah b. Mesud'un yanında idik. Derken üzerinde ipek gömlek bulunan bir oğlan çocuğu geldi. Abdullah b. Mesud çocuğa:

- Bunu sana kim giydirdi? dedi. Çocuk:

- Anam giydirdi, dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ud gömleği ikiye böldü ve:

- Anana söyle, sana bundan başka gömlek giydirsin! dedi. (489)

İmam Kâsâni, erkeklere ipek giyinmenin haram oluşu mevzuunda söyler: "Erkek olduktan sonra haramlıkta küçük ile büyüğün arasında bir fark yoktur. Çünkü Peygamber (s:a.v.): "İpek ile altın ümmetimin erkeklerine haramdır" buyurarak bu hükmü erkeklere getirmiştir. Ne var ki ipek giyen küçük çocuğun günahı kendisine değil, giydirenedir. Çünkü çocuk mes'ul ve mükellef değildir, Nitekim kendisine sunulması durumunda içki içen çocuğun günahı kendisine değil, o ; içkiyi verenedir. Elbise konusu da böyledir. (490)

İbnu'l-Kayyım diyor ki: "Kadınların sıfat ve özellikleri gelişeceğinden dolayı oğlan çocuğuna ipek giydirmesi veliye haramdır."

Güven ve itimat çocukluk çağından peygamberlik dönemine kadar Efendimiz Muhammed'in (s.a.v.) nitelendiği asil bir ahlâktır. Hatta müşrikler O'nu "doğrıı" ve "güvenilir" (ea-Sâdık el-Emin) olarak tarif etmişlerdir. Bunda, İslam'a davet hususunda müslüman çocuğun geleceğini etkileyen ders ve ibretler vardır. Rasûlüllah (s.a.v.), babasının malı konusunda çocuğun sorumluluğunu sınırlamıştır. Buna göre çocuk, israf ve savurganlık yapmadan malı koruyabiliyorsa "güvenilir" olmaktadır. Nitekim "Çocuk babasının malı konusunda çobandır. O da sürüsünden (mala göz kulak olmaktan) sorumludur" hadisi bunu ifade etmektedir. (498)

Rasulüllah'ın (s.a.v.) güven ahlâkına, bunun çocukta kökleşmesine, ihtimam gösterdiğini; bu hususta çocuğun yanlışına razı olmadığını, buna aykırı hareket etmesi durumunda kulağını bükerek onu cezalandırdığını görmekteyiz.

Abdullah b. Büsr anlatıyor: Anam bir salkım üzümle beni Rasûlüllah'a (s.a.v.) göndermişti. Ben de Rasûlüllah'a (s.a.v.) ulaştırmadan önce ondan biraz yedim. Nihayet onu götürünce Rasulüllah (s.a.v.) kulağımı tuttu ve "Ey hilekâr!" dedi. (499)

Kalbin kin ve öfkeden temizlenmesi, insanda psikolojik dengeyi gerçekleştirir, topluma faydalı olmaya sevkeder ve insanın iyilik duygusunun zirve noktaya çıkmasını sağlar. Peygamber (s.a.v.), henüz gelişme çağında bir çocuk olan Enes b. Malik'e sabah-akşam ruhunun kirlerini yıkamasını; kendisine kötülük eden kimseyi affetmesini, kalbini, şeytanın vesvese ve zararının kalıntılarından temizlemesini tembihlemiştir. Bu önemli ve ilginç tembihi birlikte dinleyelim.

Enes (r.a.), Rasûlüllah'ın (s.a.v.) kendisine şöyle dediğini rivayet eder: "Yavrucuğum! Hiçbir kimseye kin ve düşmanlığın olmadığı halde sabahlama ve akşamlama imkanın varsa, bunu yap! Yavrucuğum! Bu benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi hayata geçirirse, gerçekten beni ihya etmiş olur. Beni ihya eden kimse de benimle birlikte cennette olur." (500)

O halde cennet ve Allah'ın Rasulü ile birlikte olmak, gönlü kıskançlık, kin ve düşmanlıktan temizlenebilen kimseler için sözkonusudur.

(500) Tirmîzi, İlim, 16.

(498) Bu konuda İ4bn Teymiyye'nin es-Siyasetü'ş-Şer'iyye adlı eserine bakınız.
(499) Nevevi, Ezkar.

(487) Müslim, Libas, 28.
(488) Müslim, Libas, 27. Konuyla alakalı diğer hadis ve uygulamaları dikkate alan İmam Ebu Hanife'nin de içirıde bulunduğu ekser ulema böyle bir elbise giymeyi mubah kabul etmiştir. (Çev.)
(489) Taberâni'nin rivayet ettiği bu hadisin senedi Sahih'in ricalinden oluşmaktadır. Bkz. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, V, 144.
(490) Kâsani, Bedaius-Sanai', V, 131.

(483) Eb0 Davud, Tereccül,14.
(484) Buharî Libas 72; Müslim Libas 72; Ebu Dâvud Tereccül 14; Nesai, Zınet, 5; (bn Mace, Libas, 38; Ahmed b. Hanbel, II, 39. Hadisi İmam Ebu Hanife de rivayet etmiştir. Bkz. Zebidi, Uküdu'nl-Cevahir, II,156
(485) Eb0 Davud, Tereccül, 13; Nesai, Zinet, 57; Ahmed b. Hankıel, I, 204.
(486) Buhari, Libas, 85; Müslim, Libas, 115; Ebu Davud, Tereccül, 5; Tirmizi, Libas, 25; Nesai, Zinet, 22-24; İbn Mace, Nikah, 52; Ahmed b. Hanbel, II, 21.

(480) Buhari, Yeme, 2; Müslim, Eşribe, 108; İbn Mace, Yeme, 8; Ahmed b. Hanbel, IV, 26.
(481) İbn Mace, Yeme, 28; Ahmed b. Harıbel, fll, 108.
(482) Hadisi Taberani rivayet etmiştir.

(475) Buhârî, el-Edebu'l-MÜtred, Hadis No:1065.
(476) Nur, 24/58. (477) Nur, 24/59.
(478) Ahmed b. Hanbel, IV, 189.
(479) Buhâri, Eşribe, 19; Müslim, Eşribe, 127; Muvatta, Sıfetü'n-Nebi, 18; Ahmed b. Hanbel, I, 284.

(474) Hadisi Harâift ve Taberâni rivayet etmiştir.

(472) Müslim, Birr, 125; Tirmizî, Ften, 4; Ahmed b. Hanbel; II, 256.
(473) Taberânı"nin rivayet ettiği bu hadisin senedinde bulunan el-Vâkıdî zayıf bir ravidir. Bkz. Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, VIII, 149.

(466) Timizi, Birr, 15. Ahmed ve Taberâni 'nin de İbn Abbas'tarı rivayet ettiği hadis sahihtir. Bkz. Sahîhul-Câmi', Hadis No: 5445.
(467) Tirmizi, Birr, 15. Ahmed ve Hâkim'in de rivayet ettiği hadis sahihtir. Bkz. Sahîhul-Cami', Hadis No: 5444.
(468) Ahmed, Tirmizi ve Hâkim ın rivayet ettiği bu hadis hasendir. Bkz. Sahihul-Câmi', Hadis No: 5443.
(469) Eb0 Dâvud, Edeb, 20.
(470) Buhâri, Vude, 74; Müslim, Zehd, 70.
(471) Buhârî, Cizye, 12, Diyet, 22; Nesai, Kasâme, 4.

(464) Sem'âni, Edebul-İmlâ ve'hlstimlâ, s. 36.
(*) Dipnotta yazar, konu hakkında bir rivayete dayanarak Rasulüllah'ın (s.a.v.) vefat ettiği sırada İbn Abbas'ın 10 (on) yaşında olduğunu söylüyorsa da, kaynaklar onun, o esnada 13 (onüç) veya 15 (onbeş) olduğu, onbeş yaşında bulunduğunu bildiren rivayetlerin daha sahih olduğu ifade edilmektedir. Bkz. İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, VIII, 296; Ahmed b. Hanbel, Müsrıed, 1, 373 (Çeviren)
(465) Ebû Ğudde, Safahât, s. 37.

(457) Taberânı"nin rivayet ettiği bu hadisin senedi hasendir. Bkz. Heysemî, a.g.e., VIII, 156.
(458) Münavî, Feydu'l-Kadir, V, 483.
(459) Buhârî, el-Edebul-MÜtred, I, 731.
(**460**) Gazzâli, İhya, I, 11. **(453)** İsra, 17/23.
(454) Râzî, Tefsir, XX, 190; Kurtubi, Tefsir, X, 243.
(455) Râzî, a.g.e., aynı yer.
(456) Muhâsibi, a.g.e., s. 125. (Ebu Gudde'nin notu).

(450) İmam Nevevf, Riyazü's-Salihin adlı eserinde konu hakkında "Kitabu'l-Edeb" başlığı ile müstakil bir bölüm ayırmıştır. Orada her müslümanın bilmesi gereken birçok âdabı zikretrnektedir.
(451) Nevevî, Ezkâr, s. 257-258 (İbnu's-Sünni'den naklen).
(452) Heysemî, Mecmau'z-Zevaid, VIII, 137. **(445)** İbnu'l-Kayyim, Ahkâmul-Mevlûd, s. 225.
(446) Mâverdi, Nasihatül-Mülûk, s. 173.
(447) KarâB, Furûk, III, 96; Muhasibi, Risaletü'I-Müsterşidin, s. 31 (Ebu Gudde'nin notu). (448) Hâtîb, el-Câmiu li AhlSkı'r-Ravî, I, 17.
(449) Hatib, a.g.e., I, 17.**(438)** İbn Hacer, Feüvul-Barî, XIII, 2.
(439) Şa'ranî, Tenbihu'l-Muğterrin, s. 41.
(440) İbn Abdilberr, Camiu ve Fadlih, I, 86. Çocuk Eğitimi, F: 11